

Hoe past de ethiek nog op de volle agenda van de fokkerij?

F.L.B. (Franck) Meijboom¹
Commissie Ethiek KNMvD

Introductie

Het fokken van dieren vraagt om veel expertise. Wie op een goede manier dieren wil fokken moet een professional zijn op vele gebieden, zoals raskennis, kennis van genetische afwijkingen, gezondheid en gedrag. In combinatie met alle aandacht voor stambomen en aankoopgaranties komt de vraag op hoe het kan dat het fokken van dieren vragen oproept in de samenleving en zelfs als praktijk ter discussie staat. Om dat boven tafel te krijgen is aandacht voor de ethiek essentieel. Het fokken van dieren betekent onmiddellijk het maken van morele keuzes. Het gaat daarbij om keuzes op het terrein van de omgang met klanten, collega's en de overheid, maar vooral ook keuzes in de omgang met dieren.

Ethiek is...?

De nadruk op ethiek maakt de discussie niet altijd direct helderder. Enerzijds ontstaat soms het beeld dat het stellen van ethische vragen al direct betekent dat de praktijk eigenlijk niet door de beugel kan. Anderzijds lijkt een sterke nadruk op ethiek overbodig, we hebben vaak wel een redelijk beeld van wat wel en niet kan en mag met dieren. Daar hebben we de ethiek niet voor nodig.

Zo simpel ligt het in beide gevallen echter niet. Ondanks dat er al morele opvattingen over de handelingsvrijheid van fokkers en dierenartsen en over onze verplichtingen jegens dieren zijn, is ethische reflectie nodig. Dit heeft te maken met het feit dat er een grote diversiteit aan morele opvattingen is. Het stellen van relevante morele vragen (een vraag die gericht is op wat we *behoren* te doen) bij fokkerij is nog wel haalbaar, maar het geven van algemeen gedeelde antwoorden daarop is dat vaak niet. In zo'n geval is er sprake van een moreel probleem. Dat zegt nog niets over de kwaliteit van de fokkerij, maar alleen dat er geen eenduidig antwoord is op de morele vragen die het fokken van dieren oproept.

Het verhelderen, analyseren en beoordelen van die diversiteit aan antwoorden is zowel inhoudelijk als strategisch van groot belang. Inhoudelijk, omdat het niet altijd zal lukken om tot één antwoord te komen en er keuzes gemaakt gaan worden die vragen om een inhoudelijke en fundamentele onderbouwing. Strategisch, omdat de maatschappelijke legitimiteit van de fokkerij mede afhangt van de manier hoe de sector omgaat met de diverse meningen en argumenten ten opzichte van het fokken van dieren.

Dieren en de noodzaak van ethische reflectie

De noodzaak om morele keuzes te maken als we met dieren werken is al bij Darwin begonnen. Door het traditionele onderscheid tussen mens en dier te doorbreken, heeft hij er voor gezorgd dat keuzes tussen mens en dier niet langer gemaakt kunnen worden op basis van het antwoord, "omdat wij mensen zijn." Sinds Darwin moeten we op zoek naar andere inhoudelijke argumenten. In die zoektocht spelen dierenwelzijn en respect voor intrinsieke waarde een belangrijke rol.

Welzijn

De aandacht voor dierenwelzijn kan zijn oorsprong hebben in verschillende argumenten. Sommigen geven prudentiële redenen om aandacht te besteden aan dierenwelzijn, bijvoorbeeld omdat een hond die 'lekker in z'n vel zit' vaak beter presteert. Voor de sector leidt zo'n visie nauwelijks tot verplichtingen. Start de aandacht voor welzijn in de capaciteit van dieren om – op z'n minst – leed te kunnen ervaren dan zijn morele consequenties wezenlijk anders. Die capaciteit is meer dan een kunstje. Wie kan lijden kan in zijn of haar

¹ *Ethiek Instituut & Faculteit Diergeneeskunde, Universiteit Utrecht*

belangen geschaad worden. In ieder geval in het belang om pijn en ongerief te vermijden. Dat roept direct verplichtingen op voor een verantwoorde fokkerij om zowel in het proces als bij het resultaat rekening te houden met die belangen. Concreet betekent deze visie dat dierenwelzijn centraal behoort te staan in een verantwoorde fokkerij.

Wat de aandacht voor welzijn in praktijk inhoudt is dus niet altijd helder. Het is zinvol om te bepalen waarom welzijn er toe doet en wat dit concreet inhoudt voor de betrokken dierenartsen, fokkers en (overheids)organisaties.

Dit is essentieel omdat ook andere belangen een rol spelen, zoals de opvattingen van huidige en toekomstige klanten, esthetische opvattingen, commerciële belangen of de vitaliteit van het ras. Een verantwoorde fokkerij is er dus nog niet met aandacht voor dierenwelzijn alleen. Er is meer ethiek nodig. Het veronderstelt de competentie om met die verschillende belangen om te gaan en te komen tot een verantwoorde – letterlijk dat je een antwoord kunt geven op vragen – handeling.

Respect & Integriteit

In praktijk houden we regelmatig moeite met sommige vormen van fokkerij ook als het welzijn niet (sterk) is aangetast. Die reacties kunnen niet als puur emotioneel terzijde geschoven worden. Er speelt meer dan welzijn. Het gaat dan om vragen over respect voor en integriteit van het individuele dier. Hierbij valt te denken aan rassen die enkel met een keizersnede ter wereld kunnen komen. Ook als het welzijn van de betrokken dieren gewaarborgd is, blijft de vraag of dit respectvol is en recht doet aan de intrinsieke waarde van het dier. Een andere context die vragen oproept is het fokken op bepaalde ‘gewenste gebreken’, zoals hoornloosheid. Hierbij staat de vraag naar de integriteit van het dier centraal. Bij de integriteit van het dier gaat het om de heelheid en gaafheid van een dier en de mogelijkheden om soortspecifiek gedrag te vertonen. In praktijk wordt dit vaak vertaald in de effecten van het fokken op uiterlijk, gedrag, zelfredzaamheid en vatbaarheid voor ziekten of aandoeningen van de betreffende dieren.

De aandacht voor respect voor en integriteit van het individuele dier resulteert vaak in minder heldere grenzen dan in het geval van welzijn, maar is voor de maatschappelijke discussie van groot belang. Ook als we een integriteitaantasting niet eenvoudig in de categorie ‘juist’ of ‘onjuist’ kunnen vatten, maakt het duidelijk dat voor de legitimering van de praktijk een inhoudelijke onderbouwing waarom, bv. KI, cisgenese of IVF wel of niet toegepast kan worden.

Voor nu en later

Een verantwoorde fokkerij vraagt om ethiek. In praktijk betekent dit niet dat bij elke gefokte pup alle mogelijke ethische vragen uit de kast gehaald moeten worden. Ethiek gaat niet alleen over juist en onjuist, maar ook over nastrevenswaardigheid en wenselijkheid. Het is daarom in de discussie belangrijk om beide onderdelen te behandelen. Concreet betekent dit (a) de beoordeling van de huidige praktijk vanuit het perspectief van diergezondheid, welzijn, integriteit en andere relevante criteria en (b) een reflectie op de wenselijke situatie in bv. 2021. Hierbij gaat het om een moreel ideaal. Dat dient niet utopisch, maar haalbaar te zijn, zodat het de huidige discussie kan sturen.

De combinatie van beide stelt dierenarts en andere betrokkenen in de fokkerij in staat om antwoord te geven op de vragen: Waar sta je voor en waar wil je naar toe? Wie dat kan, weet wat hij of zij doet en kan zich verantwoorden ten opzichte van zichzelf, de dieren en de samenleving. Dat is onderdeel van Good Veterinary Practice bij een verantwoorde fokkerij.